

ՄԱՅԻՍ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կէս տարեկանը 6 ռուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը և պ. Ծատուրեանի խանութում

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի

Тифлис. Редакция „Маяк“

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թատրոնը ինչի համար է, — Ներքին տնտեսության, Հայ դիմադրողների հոգեհանգիստը, Մի նոր քրքի մասին, Նամակ Հին-Բայազեթից, Ներքին լուրեր: — Արտաքին տնտեսություն: Նամակ Թիֆլիսից: Արտաքին լուրեր: — Սոսնի լուրեր: — «Մշակի» հեռագրեր: — Զայտարաբույրներ: — Տեղեկացույց: — Բանասիրական, Ստատիստիկական հարցը մեղանում:

ԹԱՏՐՈՆԸ ԻՆՁԻ ՀԱՄԱՐ Է

II

Լինական ինչքան մերձեն ժամանակները և տարածված լինելը հայոց գրական լեզուն ամբողջ Լեզուական հայոց ազգականություն մեջ, դարձեալ նա մոռալ է գործել, արմատներ չէ գցել հասարակության երկու գլխաւոր դասակարգերի մէջ: Նա չէ տարածվել մեր ազգաբնակչության ամենաբարձր, արխատուկրատ դասակարգի մէջ, որ լուսաւորվել է օտար լեզուներով, — և հասարակության այս մասին գրական լեզուն նոյնքան անհասկանալի է, որքան և մի որ և է հայոց գաւառական բարբառ (իսկ եթէ մասամբ հասկանալի է այս մերձերը, նոյնքան, մի քանի արմատական բառերի բացառութեամբ):

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍՏԱՆԻՍԻԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՄԵԶԱՆՈՒՄ

Իրաքանչիւր ազգ, որը սկսում է իր ուժի, ուրեմն նաև իր ազգային վրա մտածել, մի հարց է առաջարկում իրան. և այդ հարցով զբաղվում է իրաքանչիւր օր, իրաքանչիւրը, ունէ նաև մի որ և իր քաղաքական համոզմունքը, թէ չունէ, արամադրութիւնը ազգային է, թէ հակազգային, է նա մի վաճառական թէ ուսուցիչ, գիտնական թէ տգէտ, գիտութեան թէ քաղաքացի. որն է այդ հարցը արդեօք, այդ հարցը իրաքանչիւրը իր ազգի թիւն իմանալով մի անմեղ հետաքրքրութիւն է, մի հետաքրքրութիւն որը որչափ և անմեղ լինէր ինքն ըստ ինքնան, այնու ամենայնու մեծ ջանքեր, մեծ ճիգ է պահանջում նրան բաւականութիւն տալու համար: Գուցէ նաև մենք սխալված լինենք, գուցէ «ճիգ և ջանք» բառերը պիտի փոխարինել «հասկացողութիւն» բառով և իսկ, իրաքանչիւր գործում, երբ մենք նրա օգուտը բացարձակ տեսնում ենք, այն ժամանակ ջանք ու աշխատանքը մեզ այնքան սարսափելի չեն թւում, ընդհակառակը՝ ջանք և հակացողութիւնը զալիս են ինքն ըստ ինքնան: Քանի որ մենք ուսման օգուտը չենք հասկանում, ոչ քչի վնասում գրպանից մի ռուբլ հանել և ուսուցչին տալ: Երբ մենք հասկանալ ենք, այն ժամանակ մի ուսումնարանի լինութեան համար մինչև անգամ հազարներ մտնելը աչքների չէր թւում, հազար ռուբլը մեզ

թեամբ հասկանալի կը լինի և միւսը): Միւս դասակարգը որի մէջ դեռ մոռալ է գործել գրական լեզուն՝ ամբողջ անգրագէտ մասն է: Բայց մենք տաքցիւք, մեր առաջին յօդուածում, որ բացի լեզուի տարբերութենից, թատրոնը պէտք է իր նիւթի համեմատ յարմարվել այս կամ այն դասակարգի հասկացողութեանը:

Լեզուն թէև նշանաւոր գործիչ է, բայց և նիւթը նոյնպէս ահագին դեր է խաղում: Չէ կարելի անպայման ընդունել, որ ամեն մի պիեսա, որքան էլ բարձր, վերացական լինէր նրա բովանդակութիւնը, նրա միջոցով առաջարկած հասարակական խնդիրը, — անպատճառ հասկանալի կը լինի ժողովրդի անգրագէտ մասին, եթէ գրվել ուսմական լեզուով: Ուրիշ կողմից մեր ամենաբարձր, օտարացած դասի համար, որին նոյնքան խորթ է մայրենի գաւառական լեզուն, որքան մայրենի գրական լեզուն, ինչ լեզուով էլ գրվել պիեսան (գաւառական թէ գրական), նոյնչափ հասկանալի կը լինի նրա բովանդակութեանը:

մի ռուբլ էր թւում: Երբ երկաթուղին դեռ նորութիւն էր, նա սարսափ և դող էր ձգում մի երկրի բնակիչների վրա, որովհետև նրա միայն մի վերստ երկաթեայ գիծը արժէ մօտ 40 հազար ռուբլ: Բայց երբ հասկացան, որ նոյն հեռավորութեամբ ճանապարհ գնալը այժմ մի քանի անգամ էժան է նստում և 6—7—8 անգամ աւելի արագ է գնում, երբ հասկանում են, որ երկրի այն արդիւնաբերութիւնը, որը այն ժամանակ քնած էր մնում և կամ բոլորովին չէր արդիւնաբերվում, իսկ այժմ նա երկաթուղու միջոցով ուրիշ հեռու քաղաքներ է գնում և լուծակում, և այն և այն, այն ժամանակ երկաթուղու վրա ծախսած միլիոնները այլ ևս մեղ թւալի չեն լինում:

Երբ մենք չենք հասկանում գիտութիւնը պատուել և դիպուք, գիտնական բովանդակութեան պատշաճաւոր հաւատարմութիւն չենք ընծայում, բռնիք մի երկու ռուբլ տուած փողը կորած ենք համարում: Իսկ երբ հասկանում ենք, որ մեր աչքերի մօտ պատկած մերձավան հիւանդը առողջացաւ միայն բժշկի օգնութեամբ, որը ըստ իր հերթին միայն գիտութեանն է պարտական, այն ժամանակ մենք չենք խնայում նաև հարկերը և հազարներ տալ մի գիտնական բժիշկ պահելու համար, և այն և այն:

Այժմ դառնալով դէպի մեր առարկան, իմ խօսքս այն է, որ մենք չունենք ստատիստիկա: Բայց նախ և առաջ բացատրենք, թէ ինչ է ստատիստիկան:

Կարճ ասած՝ ստատիստիկան թւանշաններով արտայայտած ազգային կեանքի, մասնաւոր ներկայ գրութեանը, կարագրութիւնն է: Պարզեւք այդ գիտութեան օգուտները, գրանով ընթերցողը նաև ա-

զակութիւնը, եթէ նոյն իսկ բովանդակութիւնը ընդհանուր հասարակական, մարդկային խնդիրներ է առաջարկում:

Բայց հասարակութեան մէջ կայ մի դասակարգ՝ դա հասարակութեան միջին դասակարգն է, որ կրթվել է ուսումնարանների և լրագրութեան միջոցով, այդ գրագէտ մտածող, գործունեայ, արդիւնաբերող, առաջ մղող և առաջադիմութիւն անող դասը, — այդ բազմաթիւ դասակարգի համար արդէն բոլորովին խորթ է գաւառական բարբառը, նա արդէն գիտէ, սեփականացրել է իրան գրական մայրենի լեզուն:

Դորան հարկաւոր է կրթել թատրոնի միջոցով, դորան ժամանակ է ներկայացնել բեմի վրա ընդհանուր կրթողական նիւթերը իր մայրենի, գրական լեզուով: Եւ ի հարկէ չէ արգելում գրել թատրոնական պիեսները գաւառական լեզուներով, աչքի առջև ունելով միմիայն հայոց հասարակութեան անգրագէտ, անտէրին բազմութիւնը, — բայց սորան անմատչելի է ընդհանուր մարդկային բարձր գաղափարները, կամ

ւելի մօտ կը ծանօթանայ այդ առարկայի հետ: Հարցնում էք մի բժշկի. «Ինչ էք կարծում, պարսի բժիշկ, որքան առողջ է մեր երկիրը (կամ քաղաքը, գիւղը), նա ձեզ չէ կարող պատասխանել (եթէ նա իսկական գիտնական և խզմտաբար բժիշկ է), մինչև չիմանայ թէ արդեօք որքան բնակիչ ունէ ձեր երկիրը (գիւղ կամ քաղաքը), որքան են ծնում և որքան մեռնում տարեկան: Հարցնէք մի քաղաքական անտեսին, թէ արդեօք որքան հարուստ է ձեր երկիրը տնտեսականութեան կողմից: Նա ձեզ չէ կարող պատասխանել, մինչ չիմանայ 1) որքան մեծ է ձեր երկիրը, 2) որքան բնակիչ ունէ նա, 3) որքան բուլբի, գիցուք, բերքեր է արդիւնաբերում, 4) որքանի է ուղարկում արտասահման, և որքանի ստանում և մէկը միւսից որքանով է աւել և այն և այն: Հարցնէք նոյն քաղաքական տնտեսին, թէ արդեօք ձեր երկիրը առաջադէմ է, թէ յետադէմ: Նա ձեզ չէ կարող պատասխանել, եթէ չիմանայ գոնէ այս 1) որքան բնակիչ ունէ ձեր երկիրը, դիպուք մի 20—30 տարի առաջ, 2) որքան ունէ նա այժմ և 3) իւրաքանչիւր տարվայ բազմապատկ կամ փոքրապատկ պրօցենտը որքան է: — Հարցնում էք մէկին, թէ որքան է տարածված այս ինչ երկրում ուսումնաւորութիւնը. ամեն պակասը դուք նրան պիտի ասէք. 1) որքան բնակիչ ունէ այդ երկիրը, 2) որքան ուսումնարաններ կան այնտեղ, 3) որքան յաճախողներ կան տարեկան: Կը ցանկաւ իմանալ, որքան օյժ ունէ մի երկիր, դրա համար դուք պիտի գտնէ իմանալ, 1) որքան մեծ է այդ երկիրը և որքան բնակիչ ունէ նա: Ընթերցողը, ի հարկէ, արդէն նկատած կը լինի, որ ստատիստիկական գիտութիւնը բմբռնում է մարդկային կեանքի ամենաբազմազան չոր-

խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և օտն օրերից):

Ցայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով:

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կօպէկ

օտար գրականութենից վերցրած, մանաւանդ կլասիկային գրվածները:

Նա բմբռնում է այդ տեսակ պիեսներից կամ միայն արտաքին շքեղութիւնը, արտաքին փայլը, տեսնում է միայն շարժմունքների և գոնում է բառերի մէջ նիւթի ամբողջ իմաստը, կամ բմբռնում է միմիայն պիեսայի ծիծաղելի կողմերը:

Նա բմբռնում է միայն կամ կօպիտ շարժմունք, կամ ծիծաղաշարժ արտայայտութիւն....

Եւ տեսակ դասակարգը պէտք է կրթել բեմի ամենատարրական, բուն ժողովրդական տեղական մտքերով:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԻ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԸ

«ГОЛОСЪ» լրագիրը հաղորդում է հետևեալը. «Հաղորդում ենք պատերազմի դաշտի վրա ընկած հայ զինուորների համար կատարված հոգեհանգստի մանրամասնութիւնները, որ հաղորդել է մեզ մէկ հայ:

«Կիրակի օր, ապրիլի 23-ին, ինչպէս մենք արդէն հաղորդեցինք, հոգեհանգստեան պատարագ մատուցվեցաւ, Հայաստանում եղած

ջանքները, իսկ այդ գիտութեան օգուտը նրանում է, որ մեզ պարզ ի պարզոյ ցոյց է տալիս մեր կեանքի մի որ և իր Գիւղի իսկական դրութեան պատկերը. եթէ այդ դրութիւնը լաւ է, ուրեմն բարի, նրան կը վերցնենք ի գիտութիւն, եթէ այդ նկարագրած դրութիւնը անմիջապէս է, ուրեմն նորա համար մենք պիտի աշխատենք դեղ ու դարման գտնել: Մի խօսքով ստատիստիկական ցոյց է տալիս մեզ այնպէս, ինչպէս որ կանք, առանց կողմնակցութեան, առանց մէկին չողորմութիւն: Հարկաւոր է անել արդեօք, որ ստատիստիկական ազգային ինքնաճանաչութեան ամենաանհրաժեշտ ֆակտորներից մէկն է կադմու: Մի ազգ, մի երկիր առանց ստատիստիկայի գիտելու է նմանում: Նա նմանում է մի վաճառականի, որը իր ամբողջ գործունէութեան համար ոչ մի տող հաշիւ չէ պահում, նա ամեն բանի վրա մտաւորապէս է խօսում, նրա համար մի ճիշդ, գրական բան չը կայ. նա չը գիտէ որքանի ապրանք է առել, որքան ճանապարհաւախ է տուել, որքան արժէ իր տարեկան ծախսը, որքան է վճարել գործակալաւորներին, կոմիսիօներին, ապահովութեան և այլն և այլն, անընդհատ ծախսելու ի հարկէ նա չը գիտէ իր ի և կաւկան օգուտը և կամ վնասը: Մի խօսքով, նա ինքնաճանաչ վաճառական չէ, նա իր գործի լիակատար տէրը չէ: Նոյնը նաև կրկնվում է մի ազգի, մի երկրի, մի պետութեան հետ: Մենք յիշում ենք, որ ընթերցողը այժմ մեզ հետ բոլորովին համաձայն կը լինի, եթէ մենք, մեր երկրի իր հաշիւ պահանջները իրաւացի պահանջողութիւն համարենք:

«Երկիր» անկող մենք ի նկատի ունենք, Կովկասը և մանաւանդ Թիֆլիսից սկսած հարաւային հասանգները, Բայց մեր նպատակն լիա-

